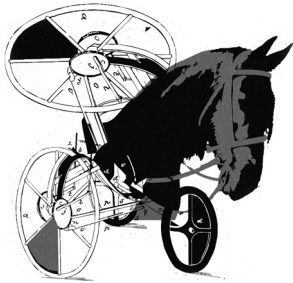

ANTOINE DE PLUVINEL

A KIRÁLY LOVAGLÁSRA VALÓ OKTATÁSA

**Ezért bátorkodom arra
kérni Felsőgedet,
fogadja meg
tanácsomat, és
alapítson négy
akadémiát a
királyságban...**

Armand du Plessis, a jövő Richelieu bíboros (1585–1642), XIII. Lajos teljhatalmú minisztere elszőr katonai pályára készült, és szinte a véletlennek köszönhetően lett belőle 17 évesen püspök. A lovaglás, a vívás, a tánc művészetét Pluvinel iskolájában tanulta, amely a legjobb volt ebben a műfajban. (Lásd Michel Carmona: Richelieu. Fayard, Paris, 1983. 27–28.)

Antoine de Pluvinel (1552–1620) a lovaglás művészetének legkiválóbb mestere volt a maga korában. Az erre vonatkozó ismereteket Nápolyban sajátította el, de saját elgondolásai szerint tovább is fejlesztette a lóidomítás tudományát. Tanításának fontos tétele volt, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően a lovat nem erőszakkal kell idomítani, hanem rábeszéléssel, jó szóval, türelmes gyakorlatoztatással. Ugyanakkor nagy hangsúlyt helyezett arra is, hogy ló és lovasa között harmonikus kapcsolatnak kell kialakulnia, ami feltételezi azt, hogy a lovas szintén képezni kell, a jó lovasnak jellemes és érényes személynek kell lennie.

A L'Instruction du Roy en l'exercice de monter à cheval par Messire Antoine de Pluvinel (A király lovaglásra való oktatása Antoine de Pluvinel úr tollából) először mindjárt halála után jelent meg, majd több kiadást ért meg. Az 1666-ban, az amszterdami Jean Schipper nyomdájában készült kiadást (melynek alapján fordításunk készült) egész sor rézkarc díszíti. A könyv párbeszédes formában jeleníti meg, hogyan vezeti be oktatója a fiatal királyt (aki nem más, mint XIII. Lajos) a lovaglás művészetébe.

Az alább olvasható részlet a könyv befejező része. Pluvinel itt adja elő azt az indítványát, hogy a király támogassa olyan katonai akadémiák létesítését, ahol a nemesifjak nemcsak lovagolni tanulnak, hanem sokoldalú képzéssel készülnek fel arra, hogy megfeleljenek a rangjuknál fogva a királyság életében rájuk váró feladatokra. (H. A.)

■ A Király:

Olyan örömmel töltött el, de Pluvinel úr, önt hallgatnom, hogy remélem, nem okoz nehézséget rövidesen gyakorlatba ültetnem mindazt, ami szükséges, hogy jól tudjak bánni egy lóval, és hogy ennek némi bizonyosságát adjam, kérem, vezessék elő Bonite lovamat, hogy késedelem nélkül járjak vele előre, hátra, oldalt, helyben, s megmutassam, hogy amit mondott, hallottam és megjegyeztem.

A Főlovászmester Úr:

Be kell vallanom, valóságos csoda látni, hogyan hajt végre Felséged olyasmit is, amivel egy teljes év vagy akár még több elteltével egy tanuló alig merne ekkora biztonsággal kísérletezni, hiszen ezt az érzékeny lovat helyesebben és határozottabban aligha lehetne irányítani, úgyhogy de Pluvinel úr egészen el van ragadtatva, és nem talál szavakat.

Pluvinel:

Felség, való igaz, hogy soha akkora meglepetést és örömet nem éreztem, mint a most látottak alkalmával, és bátorkodom igazán biztosítani Felségedet, ha szíveskedik még három hónapig örömét lelteni ebben a gyakorlásban, egészen tökélyre viszi.

A Király:

Túl sok örömöm telik benne, semhogy abba hagynám. Ám avégett, hogy a közönség is hasznát lássa az ön módszerével járó előnynek, azt akarom, vesse papírra a hozzám intézett szavakat, és azért, hogy a magyarázat teljesebb legyen, a lovasok és a lovak alakjáról szép rézkarcokat is készíttessen, az ön legjobb leckéinek a rendje szerint, hogy meg lehessen figyelni a lovas és a ló helyes tartását minden helyzetben, legyen az gyűrűjáték, sorompó, dárdavetés vagy lovas küzdelem, azután a zablákát, melyeknek rendszerint hasznát veszi, hogy minden fajta lovat jól és helyesen felzablázzon, én pedig biztosítom, hogy e munkában tetszésemet fogom lelteni.

Pluvinel:

Adja Isten, Felség, hogy amiképpen engedelmeskedtem két nagy király elődjének, akik mindenkor megtiszteltek azzal, hogy alázatos szolgálatom megnyerte tetszésüket, Felséged parancsára e dolgot is hasonló szerencsével végezhessem el, ha már kegyeskedik azt rám bízni. Ám minthogy közeleg immár életem utolsó szaka, végtelen sajnálkozással látom, hogy Felséged nemessége olyannyira elmerül a semmittevésben, hogy az erényt kiszorítja a bűn, ennél fogva ha Felségednek tetszenék, emlékezetébe idézném azon gyógmódokat, melyekről szólottam már előtte korábban, hogy a rossz szokásokat, melyek oly nagyszámú fiatal vesztét okozzák, már a születés pillanatában elfojtsuk.

A Király:

Örömömről szolgál, ha közli erről a véleményét, s ha szól a leginkább alkalmasnak ítélt eszközökről is, hogy elejét vegyünk e rendetlenségnek, és erénnyel szorítsuk vissza a bűnt.

Pluvinel:

Felség, miután kegyeskedik ezt parancsolni és türelmesen meghallgatni, elmondom, hogy akár az olvasás, akár a gyakorlat mindenkor arra a megfigyelésre vezetett, hogy a Francia Királyság legnagyobb ereje nemességében rejlik, amely örök időktől fogva akkora örömet lelte a nagylelkűségben, valamint az erény keresésében, hogy e hajlandósága mind a mai napig megmaradt, és láthatja, hogy legnagyobb része még

most is jobban örvend a Királyától és a Hercegektől kapott kedveskedésnek, udvariasságnak és szavaknak, mint a tőlük más útján szerzett jótéteményeknek, ha viszont megvetésben van részük, azt annyira szívükre veszik, s ez régen is így volt, hogy sokakat láttunk a múltban, akik afölötti elkeseredésükben, hogy Fejedelmük őket kevéssé tartja, elpártoltak tőle, és egy nálánál kisebbhez álltak csak azért, mert valamilyen udvariassággal lekötelezte őket. Azt is megfigyeltem, hogy akik nagy dolgokat akartak véghezvinni, akár az állam javát tartva szem előtt, akár a saját magukét, mindig a nemességből merítették erőt, s e derék és bátor férfiak megnyeréséhez másféle fogást nem is használtak, mint a maguk kellemes arcát. Emiatt úgy látom, hogy ha a jóleső szavakhoz másféle hatások is járulnak, az oly erős mágnesként tartaná őket lekötelezve az ily módon cselekvő mellett, hogy igen nehéz lenne e személyeket jótévőjüktől elszakítani.

A Király:

Milyen hatásokat tudnék társítani a szavakhoz, hogy azt tegyem, amit óhajt?

Pluvinel:

Felség, úgy kellene Felsőgednek eljárnia, ahogyan a jó orvos teszi, aki orvosságok sokaságát ismeri ugyan, ám a beteg meggyógyítása érdekében kiválasztja azt, amelyet a legalkalmasabbnak vél, miután már alaposan megszemlélte és pontosan felismerte betege állapotát. Ahogyan több útja-módja van annak, hogy az emberekkel jól tegyünk, közelről szemügyre kell venni azok kedélyét is, akikkel jól akarunk tenni, és a megelégedésükre leginkább szolgáló dolgokat kell nekik nyújtani. Ha pedig így járunk el, nemigen fordulhat elő, hogy aki ezzel a módszerrel él, ne nyerje el nemcsak azok ragaszkodását, akik közelébe kerülnek, de nagy számban még olyanokét is, akikhez ennek csak a híre jut el. További magyarázatul bátorokodom előadni Felsőgednek, hogy a világban való forgolódás rávezetett arra, hogy államunk nemessége több szenvedéllyel kívánja eltanulni az erényt, a jólneveltséget, az udvariasságot, a jó erkölcsöket, a tisztaságot, a gyakorlottságot, akár a fegyverek forgasztásában, akár saját örömeikre és az illem kedvéért, mint bármi mást a világon, és az atyáknak sincs nagyobb becsvágyuk, amikor életerejük már fogytán van, mint látni, hogy erényes cselekedeteik új életre kelnek ivadékaikban, s már nem is bánják, hogy búcsút mondanak e világnak, látván, hogy javaikkal együtt gyermekeik öröklik azt is, amit ők tökélyre vittek. Épp ezért bizonyosra veszem, hogy az egész francia nemességet sem jobban lekötelezni, sem erősebben leláncolni nem lehet, mint annak meglelésével és eszközével, hogy testét és szellemét erényes gyakorlatoknak vesse alá, és ezáltal megfeleljen a bátorságukat tüzelő nemes becsvágyának, amely szellemüket arra készíti, hogy minden más nemzetet felülmúljanak testi és szellemi erő, továbbá ügyesség dolgában, mert mihelyt annak irányításával, aki őket ezzel lekötelezi, megszerzik e kiváló tulajdonságokat, semmi kétség, hogy képesek lesznek különb-különb dolgokat vállalni és véghezvinni és magukat a szerencse forgandóságainak kitenni jótévőjük védelmezése és előrejutása érdekében, mert látni való és bizonyos, hogy aki neveltetésüknek gondját viseli, nem mulasztja el beültetni képzeletükbe a vágyat, hogy szolgálják azt, akitől a jó ellátást kapták, s aki által a többi embernél előbbre valóbbak és csodáltabbak lettek.

A Király:

De miért van az, hogy akik e királyságban előttem uralkodtak, nem jöttek rá a nemességnek való kedvezés ezen eszközére?

Pluvinel:

Megvan ennek, Felség, a nagyon is valóságos oka, mégpedig az, hogy az ország annyira híjával volt az ifjak nevelését vállalni képes és sikerrel végrehajtó szemé-

lyeknek, hogy azoknak külföldön kellett koldulniuk az oktatást, ahonnan legtöbbször ugyanolyan tudatlanul tért vissza, mint amikor elment. Annál inkább, hogy miután a külföldiek csak a maguk gazdagodásával törődtek, oly kevéssé tárták fel előttük a tudnivalókat, hogy annak semminemű jó hatása nem lehetett, különösen, ha azt is hozzávesszük, hogy ami a jó neveltetést vagy az erkölcsöt illeti, a külföldi iskola nem is illik a francia szellemhez. De

ha valami eddig nem volt az országban, abból nem következik, hogy ezután sem lehetne, miután többek bátorságát az erény olyannyira feltüzeltte, hogy máris akadnak közöttük személyek, akik méltán kívánnak országuk javára lenni példaadásukkal és a nemesifjaknak nyújtandó táplálékkal, ha ugyan jó szándékuk segítségre és támogatásra lel Felséged tekintélyében, aki ezúton nem csupán azokat kötelezi le és nyeri meg, akik e nevelésben általa részesülnek, hanem mindazon rokonukat és barátjukat is, akik ezt velük együtt átérzik. Ezért bátorkodom arra kérni Felségedet, fogadja meg tanácsomat, és alapítson négy akadémiát a királyságban, legyen az első székhelye Párizs, a második Tours vagy Poitiers, a harmadik Bordeaux, a negyedik Lyon, s jelöljön ki egy-egy rangban és érdemben oda illő személyt azok méltó vezetésére, gondoskodván az alkalmas hozzávalókról is, hogy e segítségnek köszönhetően alacsonyabb díjat tudjanak szabni, s ekként vagyontalan nemesifjakat ugyanúgy fogadhassanak, mint módosabbakat. Annál inkább, hogy manapság csak azok tudják erkölcsösen nevelni gyermekeiket, akik bővében vannak javaknak, lévén hogy egy ifjú neveltetéséhez először is kellekik évente ötszáz tallér ellátási díj az ifjú és szolgája számára, nem számítva az öltözéket és ami még szükséges. De ez az összeg még csak nem is elég, hogy akik az iskolák élén állnak, megtegyék mindazt, amit rövidesen előadok, és kellőképpen megfeleljenek az óhajtott feladatnak, minthogy azonban Felséged részéről is számíthatnak némi támogatásra, a díj ezer tallérra vagy valamivel kevesebbre rúghat, ha ennyiből kitelik, és ha az ottani kormányzó és hivatalnok urak látják, hogy ebből futja a kiadásokra, merthogy a díjak összegét a kormányzó (valamint az iskola vezetésére és a tanításra kinevezett személy) jelenlétében kell megállapítaniuk a helybéli hivatalnokoknak, akik tisztában vannak mindazon dolgok értékével, melyekre szükség van ezen erényes gyülekezet fenntartásához, s kapui ezáltal megnyílnak a szegények előtt is, akiknek nem áll ma módjukban gyermekeik ellátására ekkora összeget fordítani.

Rézkarca a L'Instruction du Roy en l'exercice de monter à cheval par Messire Antoine de Pluvinel című munkából

A Király:

Miért van szükségük az én támogatásomra azoknak, akik e fiatalok oktatására vállalkoznak, hiszen számosan vannak a királyságban, akiknek egyedüli támasza az, amit saját munkájukkal érnek el?

Pluvinel:

Igaz ugyan, Felség, hogy Párizsban többen is igyekeztek elérni ezt a célt, máshol azonban kevesen voltak vagy egy sem akadt, és sem Párizsban, sem másutt ezt a dolgot nem sikerült fényesen véghezvinni.

A Király:

És akik jelenleg akadémiákat irányítanak, miért nem tudják oly fényesen tenni, hogyan érdemes?

Pluvinel:

Azért, Felség, mert kevés olyan rangos személy van az országban, aki e foglalatosságra adná a fejét, azok pedig, akik rászánták magukat, nagyobbrészt, nem lévén más céljuk, mint a személyes haszon, ez úton nem tudnak kötelességüknek jól megfelelni, a magánérdek ugyanis mindenkor ártott és ártani is fog a közérdeknek. Ellenben annak, aki tisztán és tudatosan a becsületét gyarapító dolgot akar művelni, bizony számíthatnia kell egy pénzalapra, hogy ne kényszerüljön udvarolni és kedveskedni a vezetésére bízott ifjakkal, olykor még bűneiket is elnézni, hogy őket visszatartsa, és odavonzzon másokat is, attól való félelmében, hogy tanulók híján egyedül rá marad az állomány gondozása, és saját vagyonát kell ráköltötenie, ami nem ésszerű dolog, mert ki látott olyat, hogy erényes és rangbéli személy a magáéból vegyen el azért, hogy másokkal jól tehessen, minek okából ismétlem, valamelyes segítségre szorul, hogy azt tegye, amit indítványozok, annál is inkább, hogy méreteinél fogva az ügy nehézségekkel járhat, és Felséged még arra is gondolhat, hogy nagy szándékok alig-alig jutnak célba, lévén hogy a nagy kiadásokat minden erővel kerülünk kell, tartanak is tőlük az országban olyannyira, hogy az erényes cselekedetekre leggyakrabban feledés várt, mivel ügyet sem vetettek azokra, akik világra segítettek volna őket, hát ezért kívántam ezt a kétséget eloszlatni, mert tudom, miről van szó, és hogyan kell csinálni. Ezért tehát azt mondom, hogy aki az erény olyan iskolájának vezetésére vállalkozik, amelyet mindjárt bemutatok, annak nagy és tágas épületre van szüksége, ahol otthont nyújthat a rábízott nemesuraknak. Továbbá legkevesebb húsz lóra eleinte, azok gondozóira, a tennivalókat ellátó tisztokra és szolgákra, legyen az vívómester, táncmester, egyensúlygyakorlatot végző lovas, matematikus, íróember, hogy tanítsák mindazt, amiről rögvést szólok. Mely személyeknek fizetség jár, akár nagyobb, akár kisebb a tanulók száma, minthogy pedig ezt a személyzetet biztosan fenn kell tartani, holott bizonytalan, van-e kellő számú tanuló a költségek fedezésére, ez okból az ügyre érdemes olyan összeget fordítani, amely kellő sikerre viszi, s fenn is tartja az állam hasznára és előnyére.

A Király:

Olyan kiadásra, mely nemességem jutalmául szolgál, soha panaszt nem emelek, hanem mielőtt erre rátérnénk, mondja el, hogyan szervezné meg a szóban forgó iskolákat, és milyen oktatásban részesülnének az oda kerülő ifjak.

Pluvinel:

Felség, minden reggel a lovaglást gyakorolnák, délután pedig a gyűrűjátékot, úgy mint hétfő, szerda, péntek és szombat napokon, továbbá a vívást, a táncot, az egyen-

súlyozást és a matematikát. A két másik, vagyis a kedd és a csütörtök nap délutánja alkalmas volna arra, hogy akit az imént íróembernek neveztem, az egybegyűlt ifjak előtt többféle tárgyról értekezzenek.

Először is egytől egyig az erkölcsi erényekről, példák kíséretében, melyeket a történelemből veszünk, mind a régi időkben, mind az újabbakból, miután pedig kioktatták már őket mindarról, ami az erkölcsökön múlik, áttérnek a politikára, amely minden másnál szükségesebb, és erről szólván bemutatnák nekik, hogyan kell viselkedniük ahhoz, hogy irányítani tudják a tartományokat, városokat vagy erődöket, amelyeket Felséged esetleg rájuk bíz, hogyan kell viselkedniük a hadseregben, legyen az parancsolás vagy végrehajtás, hogyan szolgálják feljebbvalójukat, akár követségben, akár egyéb feladatban, röviden, ezúton képessé tenni őket arra, hogy békeidőben csakúgy, mint háborúban, megfelelőképpen szolgálhassák fejedelmüket.

Mi több, tekintve, hogy számosan vannak olyanok, akik értenek a lovagláshoz és a kard viseléséhez, ám fölöttébb meglepődnének, ha teljes fegyverzetben lóháton találnák magukat, szeretnék kiválasztani minden hónapban egy ünnepnapot, amikor az istentisztelet után kellő számú nemes fegyvert öltene és gyűrűjátékot úzne, sorompóba lépne, vagy kivonulna, és nyílt pályán tanulná, miként kell harcba szállni, rajtaütést végrehajtani, visszavonulni, egyszóval megismerné a hadviselés rendjét-módját, hol lovon, hol gyalogosan folytatva a küzdelmet, mint aki erődítményt emel, védelmez vagy támad, tanulná a várak elleni támadás és védelmezésük mikéntjét, felváltva hol egyikükre, hol másukra bízva a parancsnoklást, hogy valamennyi méltóképp tudjon parancsolni is, engedelmessé válni is.

Ha Felséged mindeme dolgokat szemügyre veszi, úgy fogja találni, hogy e vállalkozás kivitelezése a királyságra nézve annyira üdvös hatással lesz, hogy elmondhatja majd: több jó származott belőle, mint valahány eddigiből, és uralkodásán oly szép pecsétnyomot hagyott, hogy örökkéig írni fognak e királyságban Felséged dicséretére, annál inkább, hogy ily módon kisértődik megannyi vétkes szokás, mely manapság közönséges: először is az Istennek és a fejedelemnek járó ragaszkodás és tisztelet hiánya, a parancsolataikkal szembeni engedetlenség, melyből régebben lázongások, összeesküvések támadtak, és ezer más, szintén belőle fakadó bűn, azután a mostanság gyakori viszályok és párbajok, nemkülönben sok más rendbontás, melyet átallok megnevezni, s amelyeknek egyedüli forrása, hogy fiatal korban az ifjak nem találnak megfelelő elfoglaltságot, s emiatt észrevétlenül belevesznek a vétkek labirintusába, ahonnan később már nem tudnak kitörni. Tudott dolog ugyanis, hogy a táplálék nagyobb erőt gyakorol az emberek szellemére, mint a születés vagy a természettől kapott hajlam, a naponta látott példák alapján ez annyira biztosra vehető, hogy aligha lehetnek kétségeink, s nemcsak azok igazolják ezt, akik kiválóságra emelkednek közöttünk, hanem azok is, akiket a földkerekség fölöttébb barbár és hitetlen népei között találunk. Hogy Felségednek világosabb képet nyújtsak, elegendő szemügyre venni, milyen neveltetésben részesülnek a Szultán jóvoltából a keresztény népektől adó fejében kapott gyermekek, akiknek felnevelését és oktatását akkora érdeklődéssel követi, hogy miután arra taníttatja őket, hogy őt szolgálják, nemcsak várakat bíz hűséges őrizetükre, hanem saját személyét is, olyannyira, hogy segédletük nélkül e birodalom vezetői számtalanszor elveszíthették volna életüket és becsületüket. Amiből bizton levonható a következtetés, hogy keresztény apák gyermekei, ha szüleik karjaiból erővel elragadja őket saját vallásuk közös ellensége, életüket a hozzájuk legközelebb állók ellen fordítják, és támogatni fogják minden akaratában azt, aki őket felnevelte (ekként hálálván meg a jó ellátást). Minthogy azon nemesemberek, akik igazság szerint franciának és kereszténynek születettek, sokkal inkább szánják életüket természet szerinti fejedelmüknek, ha a kötelesség érzése, mely az isteni és az emberi törvény erejénél fogva őket erre készíti, megerősítést nyer azál-

tal, hogy különös gondot fordítanak mindannyiuknak az erény ismeretében való nevelésére, a szellemet és a testet pallérozó gyakorlatokra, minthogy sem kincs, sem javak a bátor egyenességet jobban le nem kötelezik, mint a jó nevelés, ezért nem is fogom most különösképpen taglalni, milyen gyümölcsei lennének a közre nézve annak, ha ezek a csakugyan jó iskolák a megfelelő ellátást adnák neveltjeiknek. Ennek belátását azokra bízom, akik képesek ítélni felőle, és még csak azon elégedettségről és haszonról sem beszélek, amelyet e szép elgondolás kivitelezése hozna Felséged számára. Csupán arra kérem, vegye figyelembe, hogy miután a nagy hódítások és a jó törvények megalapozása soha más úton végbe nem mehetett, mint az emberek ereje, iparkodása és jó ellátása folytán, ennél fogva az, aki zsenge ifjúkorától fogva bátorságát a maga szolgálatába hajtja a jó erkölcsök bevitele, természetének a jó irányba való terelése által, az okkal lesz nagyobb hatalom birtokában, hogy királyságokat meghódítson és az előírásokat betartassa, ha egyszer őhozzá húznak azok, akiknek keze országokat emel fel és dönt le.

A Király:

Beszédét formásnak találom, és úgy vélem, hogy belőle csak jó dolgok származhatnak, s azt is belátom, hogy miért van szükségük támogatásra azoknak, akikre az erény ezen iskoláinak a vezetése hárul. Mondja hát, de Pluvinel úr, mekkora összeget tartana szükségesnek ahhoz, hogy királyságomban létrehozzuk e négy katonai kollégiumot, úgy, ahogyan korábban előadta.

Pluvinel:

Indítványom, Felség, az erény ezen iskoláinak alapítására, ami módot adna a vezetésükkel megbízott személyeknek, hogy a feladat méltó teljesítésével hírük keljen az egész földkerekségen, olyannyira kevés költséggel jár a jövőben belőle származó nagy haszonhoz mérten, hogy én egészen bizonyosra veszem: mindazok, akiknek számít a becsület, csatlakozni fognak az én alázasos kérelmemhez, minthogy a nyereséghez mérten oly csekély a megterhelés, méghozzá azt Felséged igen kis erővel, a közre vagy az egyesekre való tekintet nélkül megtalálja.

Harmincezer frank évente – csupán ennyi az összeg, amelyet szeretném, ha találni lehetne, mely összeget négyfelé lehetne osztani: tizenkétezer jutna belőle Párizsnak, tekintve hogy e városban nagyobb az igény mind az udvar, mind a követek, mind a sokféle külföldi miatt, ezért az iskolának itt nagyobbnak és fényesebbnek kell lennie. A fennmaradó tizennyolcezer egyenlően oszlana meg Tours, Bordeaux és Lyon között, vagyis hat-hatezer lenne a részük, az egész harmincezret pedig az évjáradékokból vagy eltartási költségekből lehetne előteremteni, amelyeket Felséged évente a nemességre fordít, annál is inkább, hogy ha ezt a csekély összeget az egészből vonjuk el, azt egyenként oly kevésbé érzik meg, hogy mindenki örömmel fogadja ezt a kezdeményt, és nem akad majd, ha akár a legjobb házakat nézzük is, ahol ne kerülne gyermek vagy rokon, aki jó ellátás híján ne merülne bele naponta a bűnbe, ezért biztosra veszem, hogy azok között, akik Felséged részéről kedvezményeket élveznek, nem lesz egy sem, aki ne mondana le inkább róluk, semhogy fiát, unokaöccsét avagy rokonát az igazságszolgáltatás szégyenének kitenné, ahogyan a múltban azokkal történt, akik elvadult dühükben áthágták Felséged rendeleteit, és becsületükkel együtt életüket is elvesztették. Ami nem történt volna meg, ha ezek az óvatlan személyek kezdettől fogva olyan iskolákban nevelkednek, mint amilyeneket Felségednek javasolok, aki, ha úgy látja jónak, egy idő elmúltával ezt a kis összeget már meg is vonhatja, és helyében, mihelyt már lesz ilyen, a befolyt nyereségből fedezheti a díjak összegét, ha pedig a későbbiekben valaki megszegi kötelességét, és áthágja a szabályzatot (annak ellenére, hogy Felséged gondoskodik a nemességek az erény-

re és rendeletei betartására való neveléséről), akkor az igazságszolgáltatást fel kell szólítani, hogy kérjen rá halálos ítéletet, a bűnös javait pedig kívánatos elkobozni, és e katonai kollégiumok fenntartására és gyarapítására fordítani avégett, hogy bevételeik fokról fokra növekedvén, a vagyonatlan nemesurak költség és fizetség nélkül részesüljenek ellátásban, nem számítva az örökre szóló lekötelezést Felsőged irányában. Én pedig fölötte helyénvalónak tartom, hogy ha egy nemes gondatlanságból kifolyólag vétkezik, miután zsenge korban nem kapott megfelelő ellátást, a javait pedig elkobozzák, az ebből származó bevétel arra fordíttassék, hogy az ifjak (talán éppen a vétkes rokonai) olyan nevelésnek örvendjenek, amely hasonló baleset bekövetkezésének elejét veszi, mert ily módon megakadályozható, hogy bárki a nemesurak közül, legyen bár mégoly közel a bűnelkövetőkhöz, jogosan sértve érezze magát, lévén hogy a szerzemény az egész nemesi testület javára fordítódnék, mindazok erkölcsös nevelésére, akik egyazon rendet alkotnak.

Íme, Felsőg, a királyság nemessége körében uralgó bűnös szokások kiűzésének legjobb módjai és azon erőteljes orvoságok, melyekkel gyógyítani lehet mindama betegségeket, melyek sok nemesi bátorságtól fosztották meg az országot, s mely orvoságokat nem bátorkodtam volna Felsőged elé tárni, ha nem látnám, hogy alattvalóihoz jó szívvvel van, ők pedig teljesen nélkülözik a jó nevelést, és ki vannak téve a francia bátorsághoz méltatlan cselekedeteknek, ezért én úgy találtam, hogy nem lesz kedve ellen való, ha emlékezetébe idézem, amit egyszer már helyeselt, amikor indítványoztam, ahogyan azt atyjaura, a király is olyannyira jónak találta, hogy ha életének vége nem szakad, sikerre is viszi. Minthogy azonban Isten akaratán múlik minden, úgy vélem, e nagyszerű vállalkozás véghezvitelét Felsőgednek tartotta fenn, hogy ne csupán államunk egész nemességének áldása kísérelje érte, hanem mindazon népeké is, melyek kormányzása Felsőged hatalma alá fog tartozni. Ami engem illet, Felsőg, én mostantól kezdve azért fogok imádkozni hátralevő napjaimba, hogy tartson uralkodása az isteni jósnak köszönhetően oly sokáig, ameddig a jóra való emberek kívánják.

Horváth Andor fordítása

